

УДК 342.95:502.17(477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.3.13>

ДРОК Г.М.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ:
СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ**

**ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT FOR THE IMPLEMENTATION
OF REGIONAL ENVIRONMENTAL POLICY IN UKRAINE:
ESSENCE, STRUCTURE AND MODERN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT**

У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз сутності та структури адміністративно-правового забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні. Обґрунтовано, що в сучасних умовах екологічних загроз, зростання техногенного навантаження на довкілля, необхідності раціонального використання природних ресурсів, а також поглиблення процесів європейської інтеграції особливого значення набуває формування дієвого адміністративно-правового механізму реалізації екологічної політики саме на регіональному рівні. Наголошено, що регіональна екологічна політика є важливою складовою загальнонаціональної екологічної політики та має реалізовуватися з урахуванням природно-ресурсних, економічних, соціальних і територіальних особливостей кожного регіону.

У роботі проаналізовано наукові підходи до розуміння категорій «механізм державного управління», «механізм публічного управління» та «адміністративно-правовий механізм», що дозволило сформулювати авторське бачення адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики як системи нормативно-правових засобів, інституційних елементів, функцій, процедур, методів та інструментів публічного адміністрування, спрямованих на досягнення екологічної безпеки і збалансованого розвитку територій. Визначено, що структура адміністративно-правового забезпечення включає нормативний, інституційний, функціональний, процедурний, контрольний та інформаційний елементи.

Особливу увагу приділено проблемам реформування публічного управління у сфері охорони довкілля на засадах людиноцентризму, відкритості, прозорості та участі громадськості. Обґрунтовано, що ефективність адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики залежить від узгодженості дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та інших суб'єктів екологічних правовідносин. Підкреслено значення цифровізації владних відносин, адаптації законодавства України до європейських екологічних стандартів, а також імплементації положень Європейського зеленого курсу та Цілей сталого розвитку.

Зроблено висновок, що адміністративно-правове забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні має бути орієнтоване на створення ефективної системи екологічного врядування, здатної забезпечити раціональне природокористування, належний стан довкілля, екологічну безпеку населення та реальне гарантування екологічних прав людини.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, регіональна екологічна політика, публічне управління, охорона довкілля, екологічна безпека, природні ресурси, сталий розвиток.

© ДРОК Г.М. – начальник управління (Територіальне управління Державної судової адміністрації України в Кіровоградській області) <https://orcid.org/0009-0002-9341-2516>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)



The article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the essence and structure of administrative and legal support for the implementation of regional environmental policy in Ukraine. It is substantiated that in modern conditions of environmental threats, the growth of technogenic load on the environment, the need for rational use of natural resources, as well as the deepening of European integration processes, the formation of an effective administrative and legal mechanism for the implementation of environmental policy at the regional level is of particular importance. It is emphasized that regional environmental policy is an important component of the national environmental policy and should be implemented taking into account the natural resource, economic, social and territorial characteristics of each region.

The paper analyzes scientific approaches to understanding the categories of “state governance mechanism”, “public governance mechanism” and “administrative and legal mechanism”, which allowed formulating the author’s vision of the administrative and legal support of regional environmental policy as a system of regulatory and legal means, institutional elements, functions, procedures, methods and instruments of public administration aimed at achieving environmentally safe and balanced development of territories. It is determined that the structure of administrative and legal support includes regulatory, institutional, functional, procedural, control and information elements.

Particular attention is paid to the problems of reforming public administration in the field of environmental protection on the principles of human-centrism, openness, transparency and public participation. It is substantiated that the effectiveness of administrative and legal support of regional environmental policy depends on the coordination of actions of state authorities, local governments, civil society institutions and other subjects of environmental legal relations. The importance of digitalization of power relations, adaptation of Ukrainian legislation to European environmental standards, as well as implementation of the provisions of the European Green Deal and the Sustainable Development Goals is emphasized.

It is concluded that administrative and legal support for the implementation of regional environmental policy in Ukraine should be focused on creating an effective system of environmental governance capable of ensuring rational use of nature, proper environmental conditions, environmental safety of the population and real guarantee of environmental human rights.

Key words: *administrative and legal support, regional environmental policy, public administration, environmental protection, environmental safety, natural resources, sustainable development.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах питання адміністративно-правового забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні набуває особливої актуальності у зв’язку з поглибленням екологічних криз, посиленням антропогенного навантаження на довкілля, необхідністю раціонального використання природних ресурсів та забезпеченням екологічної безпеки населення. Ускладнення екологічної ситуації в окремих регіонах, зростання техногенних ризиків, наслідки кліматичних змін, а також євроінтеграційний курс України потребують формування дієвого адміністративно-правового механізму, здатного забезпечити ефективну реалізацію цілей державної та регіональної екологічної політики. Особливого значення ця проблема набуває в умовах децентралізації публічної влади, коли істотно зростає роль органів місцевого самоврядування та регіональних органів публічної адміністрації у сфері екологічного врядування.

Водночас чинна система адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики характеризується недостатньою системністю, фрагментарністю нормативного регулювання, недостатньою координацією між суб’єктами публічного управління, а також недосконалістю процедур реалізації, контролю та відповідальності у цій сфері. За таких умов виникає потреба у з’ясуванні сутності, змісту та структури адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики, визначенні його основних елементів, функцій та напрямів удосконалення з урахуванням принципів сталого розвитку, людиноцентризму, цифровізації та вимог Європейського зеленого курсу.

Стан наукової розробки проблеми. Питання адміністративно-правового забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні є міжгалузєвою науковою проблематикою, яка перебуває на стику адміністративного права, екологічного права та науки публічного

управління. Загальнотеоретичні засади державного і публічного управління, механізмів владного впливу, адміністративної реформи та людиноцентричної трансформації управлінської діяльності були предметом дослідження таких українських учених, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Є. В. Курінний, В. Я. Малиновський, Н. Р. Нижник, О. А. Машков, С. Т. Гончарук та інших. Їхні праці створили теоретичне підґрунтя для осмислення сутності адміністративно-правового механізму публічного управління.

Проблеми правової охорони довкілля, екологічної безпеки, природокористування та реалізації екологічної політики досліджувалися у працях Ю. С. Шемпученка, В. І. Андрейцева, А. П. Гетьмана, М. В. Шульги, Н. Р. Малишевої, Г. І. Балюк, М. В. Краснової, В. В. Костицького, А. Г. Бобкової. Окремі аспекти регіонального екологічного врядування, ролі органів публічної влади у сфері використання природних ресурсів та екологічної безпеки аналізувалися також у працях Ю. О. Легези.

Разом із тим, незважаючи на наявність вагомих наукових напрацювань, у вітчизняній юридичній науці недостатньо комплексно досліджено саме сутність і структуру адміністративно-правового забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні, що зумовлює потребу у подальшому науковому опрацюванні цієї проблеми.

Метою наукової статті є здійснення адміністративно-правового забезпечення регіональної екологічної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз ряду наукових праць, присвячених вирішенню питання встановлення сутності поняття «механізм державного управління», акцентовано на комплексності взаємозв'язків його складових елементів, взаємовпливі об'єкта та суб'єкта управління тощо.

Так, Н. В. Мирна підкреслює, що будь-який механізм управління повинен повною мірою відображати взаємодію різних елементів управління, що мають ознаки стійких залежностей і причинно-наслідкових зв'язків; важливим є встановлення співвідношення цілей та системної природи державного управління у конкретних сферах суспільного буття, що передбачає обґрунтований потребами галузі консолідований чи інкорпоративний підхід до систематизації нормативно-правових актів, яка здатна забезпечити законну реалізацію інтересів та потреб у зазначеній галузі [1].

Н. Р. Нижник та О. А. Машкова акцентують, що «забарвлення» механізму державного управління обумовлюється сукупністю внутрішніх (якщо йдеться про механізм управління організацією) та зовнішніх (якщо говорять про механізм взаємодії з іншими організаціями) факторів; при цьому до його системи відносяться цілі управління, об'єктовно-суб'єктовні зв'язки, на які здійснюється вплив; діяльність суб'єктів; методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціали [2, с. 37, 49]. До структури механізму державного управління також відносять практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей [3, с. 116–117].

В. Я. Малиновський наголошує, що механізм державного управління має базуватися на принципах наукової обґрунтованості, об'єктивності, цілісності, узгодженості з використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління [4, с. 103].

При цьому в літературі зустрічаємо і спроби визначити особливості власне механізму державного управління; зокрема, С. Т. Гончаруком ця категорія охарактеризована як система адміністративно-правових засобів (елементів), за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері державного управління [5, с. 23].

Необхідно підкреслити, що ознаками державного управління є те, що воно має здійснюватися центральними органами виконавчої влади та їх територіальними управліннями, тобто належить від державної волі та поширюється на все суспільство [6, с. 11]. Публічне управління є відмінним від державного тим, що має характеризуватися гуманістичним характером прийнятих управлінських рішень, обґрунтовуватися врахуванням громадської думки, що пов'язується із реалізацією форм участі громадськості тощо.

Також вимогою реалізації публічного управління в усіх сферах суспільного життя є необхідність впровадження дієвих механізмів застосування ефективних засобів відповідального впливу на адміністративні органи, із дотриманням принципів прозорості, що вимагає розширеного впровадження форм участі громадськості в обговоренні прийнятих управлінських рішень та актів.

Здійснення публічного управління базується на реалізації складної сукупності державної влади, влади народу та регіональної (місцевої) влади [7, с. 196]. Тому, власне, при реалізації публічного управління в цілому й у сфері використання природних ресурсів.

В. Б. Авер'янов, приміром, визначає управління як владно-організуючий вплив керуючих суб'єктів на спільну діяльність людей з метою їх впорядкування, координації та спрямування задля ефективного досягнення загальних (спільних) цілей і завдань цієї діяльності [8, с. 243; 9, с. 14–15].

Прийняття адміністративної реформи у 1998 році, ухваленій Указом Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98 постало нагальне питання побудови управлінського механізму в цілому, і зокрема, у сфері охорони довкілля, на засадах людиноцентризму та відмови від державоцентричного підходів. З початку 2000-х років визначається, що об'єктом публічно-управлінських відносин є сукупність владних відносин, що функціонально спрямовуються на задоволення суспільних потреб та інтересів, що дозволяє врегулювати проблеми взаємовідносин людини, суспільства та держави із здійснення адміністративних реєстраційних, дозвольно-ліцензійних, контрольно-наглядових проваджень [10, с. 341].

Так, на думку Є. В. Курінного унікальність публічно-управлінських відносин полягає в їх універсальному характері, що дозволяє їм виконувати функцію соціального регулятора задля задоволення суспільних потреб та інтересів в різних сферах в цілому, і зокрема – у сфері охорони навколишнього природного середовища [11]. Таким чином, адміністративно-правовий механізм перебуває у стадії реформування і поступового переходу до моделі, що є розбудованою на засадах людиноцентризму.

Таким чином, актуалізується доцільність пошуку шляхів реформування структури адміністративно-правового механізму забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні як складової адміністративної реформи.

Протягом усієї історії незалежності України спостерігалися процеси стагнації інституційних моделей забезпечення національної екологічної безпеки. Однією із проблем реалізації вимог національної екологічної безпеки в Україні є заявний характер управлінської діяльності при розробці та реалізації національних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку та охорони навколишнього середовища. Ця діяльність обмежується лише розробкою та прийняттям нормативних правових актів, без стратегічного планування їх реалізації та дотримання.

До стратегічних проблем забезпечення національної екологічної безпеки належить відсутність традицій наступності у реалізації державної та регіональної політики загалом, особливо у сфері національної екологічної безпеки. Крім того, ще одним питанням, яке потребує розгляду, є декларативний характер встановлення сутності та структури механізму національної екологічної безпеки та його функціонального змісту, який має бути спрямований на виконання вимог Європейського «Зеленого курсу».

Європейський «Зелений курс» є для України обов'язковою частиною стратегії розвитку, яка ґрунтується на визнанні її кандидатом на членство в Європейському Союзі. Шлях розвитку інтеграції України до ЄС має бути пов'язаний із прийняттям Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та її державами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого боку. Наступним кроком стало визнання України кандидатом у ЄС у 2022 році (23 червня 2022 року Європейська рада надала Україні статусу кандидата на вступ до Євросоюзу).

На українському нормативному рівні спроби впровадження категорії «національна екологічна безпека» у національний правовий простір робилися у 1995–1998 роках, коли було розроблено концептуальні підходи до встановлення структури та змісту механізму забезпечення вимог національної безпеки загалом та його структурної структури. елементи були відбиті.

25 вересня 2015 року Резолюція 70/1 змінила наш світ: Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року. Цей історичний документ включає 17 цілей сталого розвитку, спрямованих на мобілізацію глобальних зусиль щодо викорінювання бідності, зміцнення миру, захисту прав та гідності всіх людей та захисту планети. Резолюція починається з декларації, в якій йдеться: «Ми сповнені рішучості в період до 2030 року повсюдно покінути злиднями та голодом; побудувати мирне, справедливе та інклюзивне суспільство; захищати права людини та просувати гендерну рівність; та забезпечити довготривалий захист планети та її природних ресурсів. Ми також сповнені рішучості створити умови для сталого, інклюзивного економічного зростання, загального процвітання та гідної роботи для всіх, враховуючи різні рівні національного розвитку та потенціалу».

Після того, як 11 грудня 2019 року Європейський зелений курс був офіційно представлений президентом ЄС Урсулою фон дер Ляйєн в Європейському парламенті, ключовими напрямками EGD були визначені як чиста енергетика, боротьба зі зміною клімату, будівництво та реконструкція, стійка промисловість, стійка мобільність, зниження довкілля, біорізноманіття та стійка сільськогосподарська політика (Стратегія «Від ферми до виделки»).

Кліматична нейтральність до 2050 року є головною метою Європейського «Зеленого курсу». Для досягнення цієї мети ЄС одним із завдань є декарбонізація своєї енергетичної системи з метою досягнення «чистих нульових викидів парникових газів до 2050 року». Багато інших поточних та чинних правил також будуть переглянуті. 2023 року держави-члени оновлять свої кліматичні та енергетичні плани, щоб вони відповідали кліматичним цілям ЄС на 2030 рік. Ключові принципи включають пріоритет енергоефективності, розвиток енергетичного сектора, що базується головним чином на відновлюваних ресурсах, забезпечення доступного енергопостачання ЄС та наявність повністю інтегрованого, взаємопов'язаного ринку цифрової енергетики ЄС.

Концепція Сталого розвитку вимагає здійснення подальшої інформатизації суспільства. Цифровізація діяльності держави та її адміністративно-правового механізму є ознакою запровадження концепції публічного управління, де має забезпечуватися реальна влада народу шляхом застосування різноманітних форм демократії в усіх сферах суспільного життя, в тому числі в сфері охорони навколишнього природного середовища.

Таким чином, сутність механізму публічного управління регіональної екологічної політики в Україні полягає у його здатності гарантувати на засадах оперативності, всебічності та прозорості ухвалення управлінських актів з питань використання природних ресурсів, що вимагає активізації процесів цифровізації владних відносин, адаптації національного законодавства України до «зеленого курсу» Європи.

Адміністративно-правовий механізм публічного управління у сфері використання природних ресурсів має спрямовуватися на створення умов для досягнення ефективної взаємодії органів державної влади з іншими суб'єктами, внаслідок якої будуть дотримуватись права людини на сприятливе для життя та здоров'я навколишнє природне середовище та їх охорону в разі порушення.

Перейдемо до деталізації елементів адміністративно-правового механізму публічного управління у сфері використання природних ресурсів. До системи механізму публічного управління та адміністрування належать його суб'єкти, які поділяються на : органи державної влади (органи законодавчої, виконавчої та судової влади, прокуратури, адміністрації державних підприємств і установ); структурні підрозділи органів держави, посадові особи державних органів; власники природного ресурсу чи особи, які мають право на його використання (представник, менеджер, уповноважений власником); громадські об'єднання, кооперативи, органи самоврядування, самодіяльні організації громадян України, іноземці, особи без громадянства [12, с. 50; 13].

Висновок. Отже, адміністративно-правове забезпечення здійснення регіональної екологічної політики в Україні слід розглядати як цілісну систему нормативно-правових засобів, організаційних форм, управлінських процедур, методів і суб'єктів публічного адміністрування, спрямованих на реалізацію екологічних пріоритетів держави на регіональному рівні. Його сутність полягає у створенні належних правових і організаційних умов для раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки та захисту права людини на сприятливе навколишнє природне середовище. Структура такого забезпечення охоплює нормативний, інституційний, функціональний, процедурний та контрольний елементи, які перебувають у взаємозв'язку та забезпечують узгодженість діяльності органів публічної влади. У сучасних умовах удосконалення цього механізму має здійснюватися з урахуванням засад людиноцентризму, сталого розвитку, цифровізації управлінської діяльності, децентралізації влади та адаптації національного законодавства до європейських екологічних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Мирна Н. В. Опрацювання комплексного механізму державної регіональної політики [Електронний ресурс]. *Державне будівництво*. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_20.
2. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління : навч. посібн. / за заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ : УАДУ, 1998. 160 с.
3. Державне управління : словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князєва, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.

4. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. 2-ге вид., доп. і випр. Київ : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.
5. Гончарук С. Т. Адміністративне право України : навч. посібник. Київ, 2000.
6. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2003. 256 с.
7. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5 : П–С. 2003. 736 с.
8. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / [В. Б. Авер'янов, В. А. Дерещ, А. М. Школик та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юстиніан, 2007. 288 с.
9. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.
10. Курінний Є. В. Предмет і об'єкт адміністративного права України : характеристика категорій в умовах системного реформування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ : НАВСУ, 2004. 428 с.
11. Курінний Є. В. Про актуалізацію питання підготовки нового етапу реформування адміністративного права України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. № 2. С. 191–201.
12. Битяк Ю. П., Гарашук В. М., Дьяченко О. В. та ін. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
13. Легеза Ю.О. Завдання та функції публічного управління у сфері використання природних ресурсів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2017. № 26. С. 20–22.

Дата першого надходження статті до видання: 08.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.06.2026